

Účetní rezervy podle ČÚS a IAS/IFRS včetně empirické studie vykazování[#]

*Michal Bobek**

Vykazování rezerv, stejně jako vykazování jakékoliv jiné kategorie v účetnictví je ovlivněno standardy či zákony, podle kterých se účtuje, resp. vykazuje. Ačkoliv je tendence k vzájemné konvergenci, přesto rozdíly existují, a mnohdy jsou velmi zásadní. Pro správné porozumění účetním výkazům je potřeba tyto rozdíly chápat, resp. rozumět závěrkám sestaveným podle jednotlivých účetních standardů.

Následující článek se zabývá pojetím rezerv podle českých účetních standardů a podle mezinárodních účetních standardů. Cílem článku je prezentovat empirickou studii, ve které bylo hodnoceno vykazování rezerv podle mezinárodních účetních standardů podniky v České republice. Současně je cílem článku vysvětlit pojetí rezerv podle obou dvou přístupů, přičemž větší důraz je kladen na pojetí rezerv podle českých účetních standardů, o kterých dle rešerší nebyl napsán souhrnnější odborný článek.

Literatura a zdroje na téma rezerv

Literaturu a zdroje na téma rezervy lze rozdělit na dvě části – IFRS a ČÚS. Literatura k IFRS je velmi rozsáhlá. Pokud se vychází z českého prostředí, jde hovořit například o knize Dvořáková (2011) nebo Krupová (2009). Další knihy, které je možné zmínit, jsou Jílek a Svobodová (2011), zahraniční literaturu reprezentuje zejména MacKenzie (2012). Volba obou zmiňovaných knih je spíše ilustrativní, nemá charakter doporučení.

Zdroje týkající se tématu ČÚS je těžší sehnat. Knižní publikace, které se rezervami zabývají blíže, jsou zejména ASPI (2008), či Ryneš (2012). Obě dvě knihy jsou vydávány každý rok aktualizované. Oba dva texty ovšem vychází zejména z legislativy ČÚS, takže se v mnohém kryjí, resp. celý text je velmi podobný v obou knihách. Další knižní publikace se zabývají rezervami na základní úrovni, tedy zejména tím, jakou mají rezervy podstatu, či jak se obecně účtují. Příkladem je Kovanicová (2012). Odborné články na téma rezervy v ČÚS nebyly nalezeny (pro vyhledávání byly použity citační rejstříky – např. Scopus, vyhledávací katalogy knihoven – např. VŠE, tak i vyhledávání na Google). Na Google byly nalezeny odkazy na odborné články poradenských firem (Locke & Hobbes a.s., 2009 či Deloitte, 2010). Taktéž časopis Auditor se v posledních cca 4 letech rezervám příliš nevěnoval. Rezervy byly zmíněny krátce a spíše doplňkově jako součást odborného tématu, kterými se přispěvatelé do časopisu Auditor zabývali. Komparací ČÚS a IFRS z pohledu vykazování rezerv se zabývá mnoho bakalářských prací (např. Kubíková, 2010). Tyto práce se ovšem v mnohém překrývají a praktická aplikace je provedena na konkrétní společnosti. Odborným textem, který se zabýval celkovou komparací IFRS a ČÚS je PwC (2009), ve kterém jsou zmíněny i rozdíly v oblasti rezerv.

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví VŠE Praha, který je realizován v rámci institucionální podpory VŠE IP100040.

^{*} Ing. Michal Bobek, MBA – interní doktorand; Katedra financí a oceňování podniku, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <xbobm04@vse.cz>.

Vykazování rezerv

Českými účetními předpisy se rozumí zákon 563/1991 Sb. o účetnictví, Vyhláška 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví, a dalších ustanovení či interpretace. Souhrnně budou tyto položky nazývány označovány zkratkou „ČÚS“. Pod pojmem mezinárodní účetní standardy se bude rozumět komplex standardů vydávaných IASB (International Accounting Standard Board), či jeho předchůdcem, interpretacemi IFRIC atd., přičemž největší pozornost bude věnována standardu IAS 37 – Rezervy, podmíněná aktiva a podmíněné závazky. Tyto standardy budou dále označovány zkratkou „IFRS“, nebo „IAS/IFRS“.

Vykazování rezerv podle IFRS¹

Vykazováním rezerv se v IFRS zabývá standard IAS 37 – Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets (česky: Rezervy, podmíněná aktiva a podmíněné závazky – IASB, 2012), který byl vydán IASC v září roku 1998. K novelizaci standardu došlo v dubnu 2001. Tento standard stanovuje podmínky pro účtování a vykazování pro „všechny rezervy, podmíněná aktiva a podmíněné závazky“ (odst. IN 1, IAS 37, Part A). Standard zároveň v tomto odstavci dodává, že do jeho působnosti nepatří rezervy, které (a) vznikají z finančních aktiv oceňovaných ve fair value, (b) ze zmařených smluv (executory contracts) s výjimkou těch případů, že jsou zmařené smlouvy zavazující, (c) v případech pojistných smluv vyplývajících z pojistného vztahu s pojištěnci a (d) v případech, že je oblast pokryta jiným standardem.

Podle standardu (odst. IN 2, IAS 37, Part A) je rezerva závazkem s nejistým časovým horizontem a nejistou velikostí závazku, přičemž musí platit, že

- jde o současný závazek, který vznikl z minulých aktivit,
- k vyrovnání závazku bude potřeba vynaložit zdroje, které představují ekonomický prospěch a
- velikost závazku lze spolehlivě určit².

Standard určuje, že z pohledu rezerv je jedno, zdali jde o smluvní závazek (legal obligation), který vychází ze smluvního vztahu, legislativy nebo jinak právem určeného vztahu, nebo mimosmluvní závazek (constructive obligation). Mimosmluvní závazek poté standard charakterizuje v odst. IN 3 (IAS 37, Part A) jako zavedené chování v minulosti, publikovaná pravidla nebo dostatečné vyjádření v minulosti, kterými společnost akceptovala závazek, nebo takové jednání společnosti, které vyvolalo u jiných stran reálné očekávání, že se firma zachová určitým způsobem. Tento text vychází z originálního znění standardu. Dvořáková (2011, s. 227) popisuje vznik mimosmluvního závazku takto „pokud dá podnik najevo například svým obchodním partnerům či veřejnosti, že se zavazuje k určitému jednání.“

V případě, že není jisté, že společnost má současný závazek, nevykazuje se rezerva, ale je potřeba, aby byl vykázán podmíněný závazek (o podmíněných závazcích bude pojednáno dále). Standard je v kritériu pro hranici mezi podmíněným závazkem a rezervou relativně

¹ Tato část textu se zabývá základní charakteristikou vykazování podle IFRS a nejde o vyčerpávající text. Pro vyčerpávající vysvětlení lze použít například následující publikace: Dvořáková (2011) nebo Krupová (2009).

² Pod pojmem spolehlivě určit se myslí především to, že velikost rezervy je alespoň přibližně určitelná.

striktní v definici, problémem ovšem je, že v praktické aplikaci lze hranici jen stěží vyjádřit. Standard totiž hovoří o situaci, kdy „...při vzetí v potaz všech dostupných informací je více pravděpodobné než méně, že současný závazek ke konci vykazovaného období existuje“ (odst. IN 4, IAS 37, Part A)³.

Rezervy

Rezervy jsou výsledkem minulých událostí, které společnost nebude moci v budoucnu pozitivně ovlivnit. To znamená, že lze tvořit rezervu pouze na případy, které v budoucnosti vzniknou, ale jejich vznik je vázán k nějaké události v minulosti a společnost nemá možnost tento vznik již ovlivnit. Odst. 19 (IAS 37, Part A) uvádí příklad rezervy na vyřazení jaderné elektrárny, která vznikají díky jejímu uvedení do provozu. Naopak v případě, že je společnost schopna budoucnost ovlivnit, tak se rezerva netvoří. Zde standard uvádí příklad společenského tlaku na ochranu životního prostředí a možnost společnosti např. nainstalovat filtry do komínů. Společnost tedy může budoucí znečištění snížit a vyhnout se tak sankcím buď zcela, nebo z nějaké části. Proto na tento případ nelze tvořit rezervu, nebo jí nelze tvořit na část, která je vyhnutelná. Dalším aspektem rezerv je, že nemusí být tvořena vůči konkrétní protistraně. Pro jejich vytvoření není nutné znát, komu jsou peníze dluženy (odst. 20, IAS 37, Part A), důležitá je podstata, že jde o závazek, který bude muset být uhrazen. Všechny zmíněné faktory rezervy odlišují od běžných závazků, proto by měly být vykázány samostatně ve výkazu o finanční pozici.

Velikost rezervy by podle standardu (odst. IN 5, IAS 37, Part A) měla být v takové výši, aby stačila pokrýt výdaje, které bude muset společnost v budoucnu vynaložit. Standard v následujícím odstavci (odst. IN 6, IAS 37, Part A) přímo uvádí, která kritéria se mají vzít v potaz:

- a) riziko a nejistoty, ovšem nesmí dojít k nadhodnocení závazků pod rouškou zásady opatrnosti,
- b) diskontování rezerv v případě, že časová hodnota peněz je relevantní. Diskontní míra by měla být před zdaněním a odpovídat aktuální tržní situaci a riziku. Standard také přímo uvádí, že pokud je použito diskontního faktoru, je zvyšování hodnoty rezervy účtováno jako úrokový náklad.
- c) Budoucí vývoj v zákonodárství, či technologiích, pokud lze objektivně předpokládat, že budoucí vývoj proběhne.

Budoucí vývoj by se měl brát v potaz jak z pozitivního pohledu (zlepšování technologií, které mohou být využity např. při odstraňování ekologických škod vzniklých provozem), tak z negativního pohledu (zpřísnování legislativy, společenský tlak na určité chování atd.).

- d) V případě tvorby rezervy na likvidaci aktiva, nesmí likvidační hodnota aktiva snižovat velikost rezervy.

Standard v odst. 52 (IAS 37, Part A) uvádí, že to se týká i případů, kdy je příjem z aktiva přímo závislý na události, na kterou se rezerva tvoří.

³ Vzhledem k přesnosti je doplněna originální citace v anglickém jazyce: „...taking account of all available evidence, it is more likely than not that a present obligation exist at the end of the reporting period.“ Zejména je potřeba upozornit na anglický pojem „evidence“, který je do češtiny přeložen jako informace.

Odst. 38 (IAS 37, Part A) uvádí, že velikost rezervy určuje management podniku „...na základě zkušeností z podobných transakcí, nebo podkladů expertů.“ Rezervy jsou tedy tvořeny na základě rozhodnutí managementu, který se opírá o vlastní minulé zkušenosti a případné podklady expertů. Management musí mít každopádně podloženu tvorbu rezerv podklady, na základě kterých jejich výši určil. Z tohoto pohledu **je u rezerv velmi důležitá role auditora, který závěrku ověřuje**. Pro určení rezerv je možné použít statistické metody, zejména v případě souboru mnoha jednotlivých případů (např. rezerva na záruční opravy v hromadné výrobě).

V případě, že se očekává kompenzace pro případ, ke kterému je tvořena rezerva (například odškodnění ze strany pojišťovny), uvádí standard (odst. IN 7, IAS 37, Part A), že je možné jí vzít v potaz pouze v případě, že je skutečně jisté, že k takové náhradě dojde. Standard také uvádí, že velikost náhrady nesmí převýšit velikost rezervy. Standard zejména zdůrazňuje, že je potřeba, aby bylo opravdu jisté, že ke kompenzaci opravdu dojde. V případě, že se kompenzace bere v potaz, je nutné jej podle standardu vykázat jako samostatné aktivum. V případě náhrady od jiného subjektu, nebo v případě výnosu např. z prodeje likvidované části se tyto výnosy nekompenzují, ale vytváří samostatné aktivum, jak bylo uvedeno výše. To je podstatný rozdíl při finanční analýze, v rámci které nemohou mít výsledky podle ČÚS (viz dále) a IFRS stejnou vypovídací hodnotu.

Rezervy se musí každý rok kontrolovat, jestli je jejich velikost odpovídající resp. jestli je rezerva oprávněná. Odst. IN 9 (IAS 37, Part A) uvádí nutnost použít rezervu na ten účel, na který byla vytvořena.

Budoucí provozní ztráty (future operating losses)

Na budoucí provozní ztráty není dle standardu možné tvořit rezervy. V případě, že společnost očekává budoucí provozní ztráty, příčinou je nadhodnocení (určitých) aktiv a mělo by dojít k snížení jejich hodnoty. Zde standard odkazuje na IAS 36 Impairment of Assets (Snížení hodnoty aktiv). Vysvětlením, proč na budoucí provozní ztráty nelze tvořit rezerva je vysvětlena v odst. 18 (IAS 37, Part A): zde standard upozorňuje, že v účetní závěrce mohou být uvedeny pouze výsledky minulých událostí a ne události, které teprve nastanou, jelikož jde o vyjádření aktuální pozice společnosti. Z toho důvodu nelze tvořit rezervu na budoucí provozní ztráty, které budou vyvolány budoucí aktivitou.

Nevýhodná smlouva (onerous contract)

Nevýhodná smlouva je podle odst. IN 12 (IAS 37, Part A) definována jako taková smlouva, ve které náklady, jež je nutné vynaložit na splnění smlouvy, převýší přínosy, které ze smlouvy plynou. Pro uspokojení závazku z nevýhodné smlouvy je dle standardu vhodné tvořit rezervu.

Restrukturalizace (restructuring)

V odst. IN 13 (IAS 37, Part A) standard definuje restrukturalizaci jako proces, který je plánovaný a kontrolovaný vedením podniku a dochází k závažným změnám v podnikání, které společnost provádí, nebo ve způsobech, jakým podnik své podnikání provádí. Rezervu na restrukturalizaci je možné tvořit pouze pokud (a) byly učiněny kroky, k jejímu provedení, tzn., že společnost začala aplikovat plán restrukturalizace, nebo ohlásila její charakteristiky⁴

⁴ IAS 37, Part A, IN 14b používá slovo „features“ – česky „znaky“, „rýsy“.

a (b) společnost má plán, který musí obsahovat nejméně následující body (IN 14 a, IAS 37, Part A):

- a) podnikání, nebo jeho část, které se restrukturalizace týká,
- b) ovlivněné místo podnikání,
- c) přibližný počet zaměstnanců, jejich funkce a začlenění v podniku, kteří budou v souvislosti s restrukturalizací propuštěni,
- d) předpokládané výdaje, které budou v souvislosti s restrukturalizací vynaloženy,
- e) kdy bude restrukturalizace zahájena.

Standard dále uvádí, že ať již v případě plánu restrukturalizace, tak v případě doprovodných prodejů závodů⁵ lze hovořit o závazku až v tu chvíli, kdy jsou učiněny takové kroky, které jsou závazné (ať již z pohledu smluvního, či mimosmluvního závazku).

Velikost rezervy na restrukturalizaci je podle standardu odst. IN 17 (IAS 37, Part A) determinována tím, že jde o závazky, které jsou přímo vyvolány restrukturalizací a nijak nesouvisí s pokračující činností podniku (standard přímo uvádí, že nemůže jít o rekvalifikaci a přemístění zaměstnanců, kteří pokračují v činnosti pro stávající podnik, marketingové náklady, či investice do nového systému a distribučních sítí). Kritéria pro tvorbu rezervy jsou podrobně rozepsána v odst. 70 – 83 standardu IAS 37, Part A.

Podmíněné závazky a podmíněná aktiva

Standard IAS 37 neřeší pouze oblast rezerv, ale taktéž podmíněné závazky a podmíněná aktiva. Dle definice v odst. IN 18 (Part A) „...podmíněný závazek (zde jako „liability“) je nejistý závazek (zde jako „obligation“), který vzniká na základě minulých událostí, jejichž existence bude potvrzena jedině výskytem, nebo bez výskytu jedné nebo více nejistých událostí v budoucnosti, které nejsou plně pod kontrolou podniku.“

Alternativní definice uvedená v odst. IN 18 (IAS 37, Part A) je, že jde o současný závazek (obligation) vycházející z minulých událostí, ale není jisté, že k jeho urovnání bude potřeba vyložit zdroje představující ekonomický prospěch, nebo velikost závazku není možné spolehlivě určit. Podmíněný závazek se nevykazuje ve výkazu o finanční pozici, pouze se uvádí v příloze k finančním výkazům. Zde standard upřesňuje, že podmíněný závazek by měl být uveden pouze v situaci, že úbytek ekonomických zdrojů je nepředpokládaný a vzdálený. Jako podmíněný závazek se vykazují taktéž ty rezervy, které existují, ale nejde jejich velikost určit ani přibližně (odst. 26, IAS 37, Part A).

Definice podmíněného aktiva je v odst. IN 20 (IAS 37, Part A) vyjádřena jako „... možné aktivum, které vzniká na základě minulých událostí, jejichž existence bude potvrzena jedině výskytem, nebo bez výskytu jedné nebo více nejistých událostí v budoucnosti, které nejsou plně pod kontrolou podniku.“ Taktéž jako v případě podmíněných závazků se podmíněná aktiva nevykazují ve výkazu o finanční pozici, pouze se uvádí v příloze a to pouze v případě, že je přínos dostatečně relevantní. V odst. IN 22 (IAS 37, Part A) standard upozorňuje, že **pokud je příjem dostatečně jistý, nemělo by se hovořit pouze o podmíněném aktivu, ale již o aktivu jako takovém.**

⁵ IAS 37, Part A, IN 16 uvádí pojem „operation“.

Účtování

IFRS stanovuje pravidla pro vykazování informací, ale již se nezabývá konkrétním provedením účtování. Z tohoto pohledu tedy společnost může technicky provést účtování relativně libovolně, jen je důležité dodržet pravidla pro zveřejnění požadovaných informací v závěrci.

Zveřejnění podle IFRS

Z pohledu empirického výzkumu bude nejdůležitější, které informace mají být o rezervách zveřejněny v účetní závěrci. Standard požaduje, aby pro každou skupinu rezerv byl vykázan (odst. 84, IAS 37, Part A):

- stav na začátku a na konci období,
- zvýšení rezerv, jak pro stávající rezervy, tak u nových rezerv,
- použití rezerv za dané období,
- rozpuštění rezerv bez využití,
- zvýšení způsobené faktorem času.

Standard v odst. 84 (IAS 37, Part A) uvádí, že srovnatelné údaje za jiné roky nejsou vyžadovány, tzn., není potřeba uvádět informace za minulé období.

Zároveň, jak uvádí následující odstavec standardu (odst. 85, IAS 37, Part A), pro každou skupinu rezerv musí být zveřejněn krátký popis s očekávanou dobou vyrovnaní, možná rizika a nejistoty, budoucí události, které rezervu a její výši mohou ovlivnit (tato kritéria je potřeba brát v potaz při agregaci rezerv) a v případě očekávané náhrady i její velikost.

V případě podmíněných pasiv je důležité uvést, že je společnost nerozpoznává ve výkazech, ale pouze komentuje v příloze k účetní závěrci. Standard v odst. 86 (IAS 37, Part A) uvádí, že účetní jednotka by měla určit finanční efekt podle stejných kritérií, jako v případě rezerv (nejlepší možný odhad, brát v potaz riziko a nejistoty, časovou hodnotu peněz a potenciální budoucí události), určit nejistoty spojené s odtokem prostředků a s časovým horizontem a taktéž uvést potenciální náhrady, které mohou vznikat. Stejně jako u rezerv jsou tato kritéria základem pro agregaci do skupin (s výjimkou informací o potenciální náhradě).

U podmíněných aktiv se zveřejňuje popis aktiva a společnost by se měla pokusit vyčíslit podle stejných kritérií jako u rezerv i jejich finanční efekt. Standard ovšem upozorňuje, že je nutné, aby uživatel účetní závěrky byl objektivně schopen určit pravděpodobnost, resp. nepravděpodobnost přítku ekonomického prospěchu u podmíněných aktiv.

V odst. 92 (IAS 37, Part A) se standard zabývá i případy, kdy může být zveřejnění informací o rezervách či podmíněných složkách pro společnost negativní zejména v případě sporů. V takovém případě může společnost tuto informaci nezveřejnit a pouze uvádí obecné informace o povaze sporu a o tom, že nebylo možné zveřejnit bližší informace vzhledem k aktuální situaci.

Rezervy podle ČÚS

Tvorba rezerv je podle ČÚS prvotně stanovena v § 25 odst. 3 zákona 563/1991 Sb. o účetnictví, podle kterého: „účetní jednotky při oceňování ... berou v úvahu všechna

předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky,... bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření zisk, nebo ztráta.“ Z části paragrafu, který říká, že účetní jednotky musí brát v úvahu všechna předvídatelná rizika a ztráty, které se týkají závazků, je možné definovat podstatu rezerv. Jde tedy o takové závazky, které jsou eventuální, nejisté a jejichž realizace je pouze předvídatelná.

Je vhodné se zastavit u otázky, jestli účetní jednotky rezervy tvořit musí, nebo mohou. Například společnost Locke & Hobbes a.s. (2009) na svých stránkách věnovaných rezervám uvádí, že „Vytvoření a následné čerpání rezervy je v zásadě možností, nikoli povinností účetní jednotky.“ [Účetní rezervy – postup a zásady]. Tento prezentovaný názor však neodpovídá právě ustanovení § 25 odst. 3 zákona 563/1991 Sb. o účetnictví, který byl diskutován v předcházejícím odstavci. Dle tohoto paragrafu jasně vyplývá, že společnost rezervu musí vytvořit, pokud identifikuje riziko, které je možné chápat jako reálné pro vznik závazku. Proto můžeme považovat tvorbu rezerv za povinnou součást vedení účetnictví.

Na tento paragraf navazuje § 26 odst. 3 zákona 563/1991 Sb. o účetnictví, který jej konkrétně doplňuje. Toto ustanovení přímo zmiňuje pojem „rezervy“ (je vhodné dodat, že zároveň zmiňuje i pojem opravné položky a odpisy majetku, které se týkají aktiv, ovšem všechny tyto pojmy pouze zmiňuje, nijak blíže je nevysvětluje). Paragraf zároveň přesně říká, které rezervy jsou v ČÚS rozpoznávány: jde o rezervu na rizika a ztráty, rezervu na daň z příjmu, rezervu na důchody a podobné závazky a rezervu na restrukturalizaci. Zároveň ale paragraf říká, že „rezervami se dále rozumí technické rezervy, nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů“.

§ 57, odst. 2 Vyhlášky 500/2002 Sb. ustanovuje, že rezervy „... jsou určeny k pokrytí budoucích závazků nebo výdajů ... u nichž je znám účel, je pravděpodobné, že nastanou, avšak není jistá částka, nebo datum, k němuž vzniknou“. Ustanovení tohoto odstavce jednak vyjadřuje účelovost rezerv, které jsou tvořeny na **konkrétní účel**, který zmiňuje jak Ryneš (2012, str. 184), tak například Deloitte (2010, str. 2), ale také to, že rezervy jsou závazek, který je pouze pravděpodobný a nemá jasný časový horizont.

V ČÚS můžeme rozlišovat dvě základní kategorie rezerv:

- účetní rezervy,
- rezervy podle zvláštních předpisů, někdy nazývané také „daňové rezervy“ (viz ASPI 2008).

Účetní rezervy představují rezervy, které jsou v zákoně 563/1991 Sb. přímo zmíněné, rezervy podle zvláštních právních předpisů představují rezervy, které definují jiné předpisy a zákon o účetnictví na ně pouze odkazuje (článek se těmito rezervami nezabývá, ale pro přehlednost jsou tyto rezervy uvedeny v samostatné podkapitole).

Podle ČÚS nemohou mít rezervy aktivní zůstatek (§ 57, odst. 4, Vyhlášky 500/2002 Sb.) a taktéž že není možné rezervy vytvářet „... k úpravám ocenění aktiv“ (§ 57, odst. 5, Vyhlášky 500/2002 Sb.). Toto ustanovení jasně deklaruje, že rezervy se vytváří k budoucím závazkům a nelze je tedy vytvářet k aktivům. V případě změny ocenění aktiv je potřeba tvořit opravné položky.

Účetní rezervy

Účetní rezervy stanovuje § 26 odst. 3 zákona 563/1991 Sb. o účetnictví, jak bylo uvedeno výše (tj. rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmu, rezerva na důchody a podobné závazky a rezervu na restrukturalizaci.)

Rezerva na důchody a podobné závazky

Rezerva na důchody a obdobné závazky je definována § 16, odst. 2 Vyhlášky 500/2002 Sb. v případě, „...povinnosti [účetní jednotky] vyplácet zaměstnancům důchody nebo podobné požitky uložené jí smlouvou nebo právním předpisem“. Ryneš (2012) v souvislosti s touto rezervou uvádí, že při platnosti současných zákonů není používána a je připravena pro případnou důchodovou reformu, v rámci které by se na výplatě důchodů podíleli i zaměstnavatelé.

Tato rezerva je v textu zákona 563/1991 Sb. o účetnictví poprvé uvedena po novelizaci, která začala platit od 1. 1. 2002. Ve Vyhlášce 500/2002 Sb. je možné tuto rezervu najít od jejího prvního vydání v roce 2002. Ačkoliv nebyly nalezeny žádné podklady, které by blíže vznik této položky popisovaly, lze očekávat, že její vznik je spojen s v té době předpokládanou reformou penzijního systému. V současné době lze na této položce vykazovat rezervu, která vyjadřuje dobrovolný závazek podniku vyplácet příspěvky zaměstnancům při odchodu do důchodu formou „přilepšení“ k státními organizacemi vypočítanému důchodu. Taktéž vykázání rezervy na věrnostní odměny (věrnosti odměna při odpracování x let ve firmě) by bylo obhajitelné. Naopak vykázání rezervy na nevyčerpanou dovolenou by zde být nemělo. Rezerva na nevyčerpanou dovolenou je svou podstatou provozní závazek, který nemá speciální charakter.

Rezerva na daň z příjmu

Rezerva na daň z příjmu je definována v § 16, odst. 2 Vyhlášky 500/2002 Sb. Rezerva se použije, pokud společnost ke dni sestavení účetní závěrky nezná přesné vyčíslení daně z příjmu a její výši odhaduje. Z logického pohledu se zdá, že by se měla tato rezerva použít v každém případě, jelikož daňové přiznání vychází z uzavřeného účetnictví podle ČÚS, proto logicky při uzavírání účetnictví není možné znát přesnou výši daně z příjmu. Ryneš (2012) zde definuje, že rezerva na daň z příjmu se použije pouze v případě, že účetnictví se uzavírá v době, kdy není ještě daňové přiznání připraveno a velikost daně se pouze odhaduje. Pokud však již velikost daně lze s dostatečnou jistotou určit, nebo je daňové přiznání připraveno a nejsou známy žádné okolnosti, které by nějakým způsobem mohly velikost daně změnit, nepoužije se rezerva na daň z příjmu, ale předpokládá se, že velikost daně je známá. Ryneš (2012) zároveň uvádí, že použití této rezervy je možné pouze na daň z příjmů, nikoliv na tvorbu jiných typů daní.

Je potřeba upozornit, že rezerva na daň z příjmu není ve své podstatě rezervou, ale dohadnou položkou pasivní, jak uvádí Národní účetní rada (2012, interpretace I – 3, odst. 5). Příčinou je to, že nedokážeme určit velikost splatné daně, ale máme jistotu, že daň bude muset být placena⁶. Zde lze tedy nalézt obsahovou chybu ČÚS. § 16, odst. 3 Vyhlášky 500/2002 Sb. zároveň uvádí, že tato rezerva se salduje se zaplacenými zálohami na daň z příjmu. To znamená, že rezerva se vykáže pouze v případě, že zaplacené zálohy jsou menší než odhadovaná

⁶ Případná nulová hodnota daně z příjmu neznamena popření nutnosti platit daň, ale jde o vyjádření nejistoty velikosti placené částky.

daňová povinnost. Vykázána je poté rezerva ve výši rozdílu mezi zaplacenými zálohami na daň z příjmu a předpokládanou velikostí daňové povinnosti, přičemž musí platit, že rezerva na daň z příjmu musí být větší než 0. Pokud jsou zaplacené zálohy na daň z příjmu vyšší, než předpokládaná daňová povinnost, tak se rezerva nevykáže a vykáže se položka aktiv C.III. 6 – daňové pohledávky. Velikost rezervy je vyjádřitelná v matematické podobě jako

$$RDzP = DP - ZDzP \wedge RDzP \geq 0, \quad (1)$$

kde $RDzP$ = v rozvaze vykázána rezerva na daň z příjmu,
 DP = daň z příjmu
 $ZDzP$ = zaplacené zálohy na daň z příjmu během období.

Vzájemné vysaldování rezervy na daň z příjmu a zaplacených záloh není podle § 16 odst. 3 Vyhlášky 500/2002 Sb. porušením zákazu kompenzace (§ 58 odst. 2 Vyhlášky 500/2002 Sb. přímo uvádí, že takto je možno velikost rezervy kompenzovat). Vzájemné vysaldování rezervy na daň z příjmu a zaplacených záloh bylo do novelizace Vyhlášky 500/2002 Sb. (tj. v platnosti textu do 31. 12. 2011) řešeno pouze interpretací I – 3 Národní účetní rady (2012)⁷.

Rezerva na rizika a ztráty – vykázána v položce „Ostatní rezervy“

Rezerva na rizika a ztráty není v zákonné úpravě nijak definována, jak upozorňuje Ryneš (2012, str. 184) i ASPI (2008, str. 356). Při tvorbě této rezervy tedy účetní jednotka musí vycházet pouze ze zákonné úpravy k tvorbě rezerv obecně. (Zde například Ryneš, 2012 upozorňuje, že je potřeba brát v potaz to, že se tvoří rezervy na konkrétní případy, nikoliv obecně na rizika. Také upozorňuje, že rezervy se zaúčtují pouze v případě předpokládaných ztrát a pokud ztráta není předpokládaná, pouze se uvádí v příloze. Svou podstatou jde tedy o období podmíněných závazků). Ačkoliv jsou tyto rezervy v zákonné úpravě značně opomíjené, tak v praxi je to právě tento typ rezerv, které podniky nejčastěji tvoří. Pokud bychom si vzali příklad asi nejčastěji tvořených rezerv na nevyčerpanou dovolenou a na záruční opravy, tak svou podstatou spadají právě do této kategorie.

Rezerva na restrukturalizaci – vykázána v položce „Ostatní rezervy“

Rezerva na restrukturalizaci je jako jediná účetní rezerva důkladně rozebírána v českém účetním standardu č. 004 – Rezervy. Rezerva na restrukturalizaci by podle tohoto předpisu měla být vytvořena pouze v případě, že

- byl schválen program restrukturalizace k tomu příslušným orgánem nebo společníky (odst. 3.3),
- „...mění se předmět činnosti účetní jednotky, nebo způsob, jakým je činnost účetní jednotky prováděna..., [zejména formou] ... přemístění podnikatelských aktivit do jiné oblasti případně uzavřením provozu, nebo utlumením nebo ukončením části podnikatelských aktivit.“ (odst. 3.3).

V souvislosti s rezervou na restrukturalizaci § 16 odst. 4 Vyhlášky 500/2002 Sb. uvádí, že „... [rezervu] lze čerpat pouze na náklady nezbytně nutné k uskutečnění programu restrukturalizace, které nesouvisí s pokračujícími aktivitami účetní jednotky.“ Odst. 3.3. Českého účetního standardu 004 – Rezervy zároveň říká, že rezervu nelze tvořit na „...náklady na přeškolení nebo přemístění zaměstnanců, kteří nadále zůstanou v zaměstnaneckém poměru, náklady na marketing apod.“ Pod „apod.“ si dle názoru autora lze

⁷ Interpretace NÚR I-3 je vzhledem k této novelizaci (platné od 1. 1. 2012) bez obsahové náplně.

představit veškeré náklady, které nelze přímo restrukturalizaci přiřadit, nebo aktivity, jež kromě nákladů souvisejících s restrukturalizací mohou přinést i výnosy, které podniku budou vznikat v budoucnu (to je příkladem právě zmíněného marketingu, jež do budoucna může přinést výnos společnosti a proškolení zaměstnanců, které by se dalo označit jako vnitřní recruitment. Rezerva by se měla vytvořit okamžitě poté (tj. ve stejném účetním období), co byl program restrukturalizace schválen a zároveň splňuje předpoklady zmíněné výše.

Deloitte (2012, str. 3) uvádí, že tvorba této rezervy je v ČÚS dobrovolná, ale vzhledem k zásadě opatrnosti by měla být rezerva vytvořená. Dle názoru autora by měla být rezerva vytvořena podle § 25 odst. 3 zákona 563/1991 Sb., který říká, že se berou v potaz „všechna předvídatelná rizika a ztráty“, což vzhledem ke slovu „všechna“ jasně určuje vytvoření rezervy. Deloitte (2012) taktéž uvádí, že by se měla rezerva vytvořit v účetním období, ve kterém zodpovědný orgán o restrukturalizaci rozhodl, s čímž lze plně souhlasit, což potvrzuje předcházející odstavec.

Účtování rezerv

V ČÚS je taktéž i relativně přesně určeno účtování o rezervách. Ty jsou stanoveny jednak v § 57 Vyhlášky 500/2002 Sb. a jednak v Českém účetním standardu 004 – Rezervy. § 57, odst. 2 Vyhlášky 500/2002 Sb. určuje, že jak tvorba rezerv, tak jejich rozpuštění se účtuje na vrub, resp. ve prospěch nákladových účtů. Toto ustanovení ještě blíže rozvíjí oddíl 4, Českého účetního standardu č. 004 (rezervy) udává, že rezervy se při tvorbě účtují „...ve prospěch příslušného účtu účtové skupiny 45“ a na vrub jedné z následujících účtových skupin: 55, 57, 58 či 59“. Naopak v případě, použití či zrušení rezerv se účtuje ve prospěch jedné z následujících účtových skupin (55, 57, 58 či 59) a na vrub účtové skupiny 45. Zde je potřeba uvést, že čísla účtových skupin vychází ze směrné účtové osnovy, která je uvedena v příloze č. 4 Vyhlášky 500/2000 Sb. Následující tabulka shrnuje účtování rezerv v ČÚS: uvádí přehled účtových skupin, jejich typické vykázání v rozvaze, resp. výkazu zisku a ztráty a účtování na tyto skupiny podle ČÚS 004.

Tab. 1: Účtování rezerv podle ČÚS

Účtová skupina	Vstupuje	Účtuje se dle ČÚS 004
45 – Rezervy	Rozvaha (B. I.) Rezervy	
55 – Odpisy, rezervy, komplexní náklady příštích období a opravné položky v provozní oblasti	Výkaz zisku a ztráty (G) Změna stavu rezerv a opravných položek v provozní oblasti a komplexních nákladů příštích období	Rezervy z provozní oblasti (jak rezervy podle zvláštních předpisů, tak rezervy „ostatní“)
57 – Rezervy a opravné položky ve finanční oblasti	Výkaz zisku a ztráty (M) Změna stavu rezerv a opravných položek ve finanční oblasti	Rezervy z finanční oblasti
58 – Mimořádné náklady	Výkaz zisku a ztráty (R) Mimořádné náklady	Rezerva na restrukturalizaci
59 – Daně z příjmů, převodové účty a rezerva na daň z příjmů	Výkaz zisku a ztráty (Q.1) Daň z příjmů za běžnou činnost – splatná	Rezerva na daň z příjmu

Zdroj: Český účetní standard 004 – Rezervy a Vyhláška 500/2002 Sb.

Jak je možné vidět z předcházejícího textu, v ČÚS dochází při tvorbě a rozpuštění rezerv pouze k účtování na přesně dané položky nákladů, které vstupují do Výkazu zisku a ztráty, a na položku rezervy, která vstupuje do rozvahy. Důsledky tohoto účtování jsou popsány v části vykazování rezerv.

Vykazování rezerv

§ 3 Vyhlášky 500/2000 Sb. definuje uspořádání a označování jednotlivých položek rozvahy (odst. 2) a výkazu zisku a ztráty (odst. 3), resp. odkazuje na přílohu této Vyhlášky, ve které jsou údaje uvedeny. § 4, odst. 1 Vyhlášky 500/2000 Sb. zároveň dodává, že tyto položky se uvádějí odděleně a ve stanoveném pořadí. Zároveň ovšem odstavec dodává, že je možné provést členění podrobnější. (odstavec 3 stejného paragrafu ještě dodává, že ve výjimečných případech je možné některé položky sloučit, např. při nevýznamnosti, lepší srozumitelnosti atd.). Rezervy jsou podle přílohy č. 1 Vyhlášky 500/2000 Sb. vykazovány jako „B.I“, přičemž se dále člení na

- B.I.1 – Rezervy podle zvláštních právních předpisů,
- B.I.2 – Rezerva na důchody a podobné závazky,
- B.I.3 – Rezerva na daň z příjmu,
- B.I.4 – Ostatní rezervy.

Jak je z předešlého odstavce vidět, vykazování (nejen) rezerv je v ČÚS pevně dáno a účetní jednotka tedy nemá možnost provést jiné členění.

Uživatel účetních výkazů má možnost okamžitě vidět členění rezerv, které ovšem pro něj nemusí mít velký význam. Jde o to, že vykazování jednotlivých položek rezerv pomáhá spíše státním orgánům, nežli ostatním uživatelům. Např. pro daňové účely je možné okamžitě identifikovat daňově uznatelné rezervy (tj. rezervy podle zvláštních právních předpisů), rezervy „specifické“ (na daň z příjmu a na důchody a podobné závazky), které podléhají speciálnímu režimu a na ostatní rezervy, které jsou z pohledu státních úřadů daňově neuznatelné (účelovost tohoto označení je přímo viditelná – vyhláška tyto rezervy přímo nazývá jako ostatní, z pohledu státních úřadů tedy ty, které nejsou daňově uznatelné).

Pro ostatní uživatele účetní závěrky ovšem nastávají problémy v tom směru, že nejsou schopni rozlišit, zdali je daná rezerva dlouhodobá, či krátkodobá a musí se spoléhat na bližší členění, které by mělo být provedeno v příloze. Informace, které by měly být v příloze zveřejněny o rezervách, upravuje § 39, odst. 6. Vyhlášky 500/2002 Sb. Obecně uvádí, že by měly být podány informace o „každé významné položce rozvahy a výkazu zisku a ztráty, jejichž uvedení je podstatné pro analýzu a pro hodnocení finanční a majetkové situace a výsledku hospodaření účetní jednotky...“. Vyhláška ještě dodává další zpřesňující kritéria, v případě rezerv ten stejný odstavec uvádí, že „zvlášť uvede významné údaje, které nejsou v rozvaze (bilanci) a výkazu zisku a ztráty samostatně vykazány, zejména... rozpis rezerv...“. Obecně lze tedy říct, že u rezerv by měl být uveden jejich rozpis a podrobnější informace nutné pro zhodnocení pozice firmy. Co si pod tím představit však již ČÚS nechává na jednotlivých společnostech.

Pro účely finanční analýzy je taktéž vhodné upozornit, že rezervy podle zvláštních právních předpisů jsou ve většině případů spjaté s nutností ukládat částky ve výši vytvořené rezervy na speciální bankovní účet. Při finanční analýze to může ovlivnit jak ukazatele, do kterých vstupují rezervy a finanční prostředky samostatně, tak i ty, do kterých vstupují současně.

Vykázání ve výkazu zisku a ztráty je ovlivněno především tím, že oddíl č. 4, Českého účetního standardu č. 004 – rezervy přímo určuje, na které nákladové položky se mají rezervy účtovat (viz tabulka č. 1). Uživatel účetní závěrky je schopen říci, která rezerva je vykázána v které položce výkazu zisku a ztráty, ale na druhou stranu je omezen jinými faktory. Jde zejména o to, že v případě položky „G“ Výkazu zisku a ztráty (provozní oblast), jsou zde zveřejněny také nákladové účinky tvorby/rozpuštění opravných položek a komplexních nákladů příštích období. To stejné také platí ve finanční oblasti u položky „M“ Výkazu zisku a ztráty. Nutno podotknout, že údaje o velikosti nákladů je však možné v mnoha případech získat z rozvahy a přílohy (v závislosti na přesnosti zveřejněných údajů).

V případě tvorby rezerv dochází k zvyšování jednotlivých nákladových položek, které byly uvedeny v sekci účtování. Zajímavější situace nastává v případě využití nebo rozpuštění rezerv – v obou případech se účtuje oproti stejným nákladovým položkám, na které byly původně náklady zaúčtovány. To především znamená, že v případě snižování rezerv nedochází k snížení nákladových položek u skutečně vynaložených nákladů (např. při opravě budovy materiál, nakupované služby atd.). V takovém případě mohou být nákladové položky spojené s původní tvorbou rezerv i záporné. Taktéž je potřeba si uvědomit, že díky tomu, že účetní standard přímo stanovuje účtování, jsou rezervy vždy nákladovou položkou, nikdy, ani v případě jejich rozpuštění bez využití, se neúčtují do výnosů.

Speciální typy rezerv používané v ČÚS

Následující odstavec se zabývá speciálními typy rezerv, které jsou v ČÚS používány.

Rezerva na nevyčerpanou dovolenou

Rezerva na nevyčerpanou dovolenou je tvořena v situaci, kdy zaměstnanci mají právo na dovolenou, ale během období, kdy jim tento nárok vzniká, si jí nevybrali a převedli si její část do následujícího účetního období. Přesná částka nelze určit, jelikož velikost náhrad se počítá v závislosti na výdělku v předcházejícím období, které závisí na tom, kdy bude dovolená čerpána. Z tohoto pohledu je předpoklad rezerv splněn. Taktéž předpoklad realizace je splněn, jelikož zaměstnanec si může dovolenou vzít v různých obdobích. Svou podstatou jde o rezervu. Je ovšem potřeba podotknout, že většina zaměstnanců musí tuto dovolenou vyčerpat v následujícím období, tzn. je možné účtovat i o dohadné položce pasivní, i když vzhledem k nepředvídatelnosti (onemocnění atd.) je vhodnější rezerva.

Rezerva na audit a poradenství

Rezervu na audit společnosti účtují, jelikož audit se vztahuje k minulému období, ačkoliv je prováděn především v následujícím účetním období. Ačkoliv může být smlouva stanovena paušálně, většinou se musí počítat s různými vícenáklady atd. Z tohoto pohledu je částka nejistá. Ovšem časový horizont realizace je za normální situace jistý – následující rok, kdy je audit dokončen a závazek by měl být vyrovnán. Z tohoto pohledu by se „rezerva na audit“ měla vykazovat spíše jako dohadný účet pasivní, nežli rezerva.

Historie účtování rezerv v ČÚS

Účtování rezerv podléhalo vývoji, stejně jako celé ČÚS. Z důvodu jiného politicko-ekonomického systému před rokem 1990 bylo i účetnictví podstatně rozdílné. Tato část se se ovšem zaměřuje na historii účtování rezerv po roce 1990, tedy v současném politicko-ekonomickém systému. Dle Ryneše (1993) tvořil po roce 1991 základ ČÚS zákon o účetnictví

(563/1991 Sb.) a účtová osnova a směrnice k účtové osnově pro hospodářské organizace (FMF č.j. V/13.000/1989) a zásady vedení účetnictví při soukromém podnikání občanů (FMF č.j. V/2 – 4.900/1990). Od roku 1993 byla účtová osnova i zásady vedení účetnictví nahrazeny účtovou osnovou a postupy účtování pro podnikatele (FMF č.j. V/20.100/1992, které se bude dále zkracovat jen jako „účtová osnova“). Historii rezerv bude popsána až po vydání účtové osnovy (od roku 1993)

Rezervy se v rozvaze členily v této době do položek:

- B.I.1 – Rezervy zákonné,
- B.I.2 – Rezerva na kursové ztráty,
- B.I.3 – Ostatní rezervy.

Rezervy byly v účtové osnově popsány zejména v XI (Zásady pro tvorbu a používání rezerv), kde jsou členěny na „rezervy s obecným určením“ (rizika a ztráty z podnikání) a „s účelovým určením“ (zákonné rezervy a rezervy na kursové ztráty). Ovšem již odst. 2 upřesňuje, že „obecné rezervy“ se mohou tvořit jen v případě, že jsou případy ztrát známe a tvoří se jednotlivě. Právě odstavec 2 pojetí rezerv zpřesňuje a definuje je v té podobě, jak jsme zvyklí (zejména to, že rezerva se tvoří na konkrétní účel, nikoliv obecně). Obecně ovšem účtová osnova byla podrobnější v detailech (odpovědnosti při inventuře, ustanovení o používání rezervy při „brakování hejna slepic“), ale oproti současnému pojetí méně podrobná v definicích a ustanoveních.

Základním rozdílem oproti současnému účtování a vykazování rezerv bylo, že podle článku XI (Zásady pro tvorbu a používání rezerv) odst. 4 účtové osnovy se „Tvorba rezerv účtovala na vrub nákladů, jejich použití ve prospěch výnosů“. Oproti současnému stavu to především znamenalo, že tvorba rezervy byla ve výkazu zisku a ztráty vykázána jako náklad, ovšem při využití rezervy, nebo jejím rozpuštění bez využití se zvýšily výnosy. Podle odst. 9 tohoto článku se rezervy v případě vkladu při zániku bez likvidace rozpouštěly do výnosu, pokud nebylo jiným předpisem, nebo projektem stanoveno jinak.

Jak uvádí oddíl Účtová třída 4 – Kapitálové účty a dlouhodobé závazky, článek III., odst. 2 do 31. 7. 1995, tedy do začátku platnosti zákona 132/1995 Sb. (kterým se upravoval zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách), bylo možné tvořit rezervy k pohledávkám „za dlužníky“. Ty však v souvislosti se začátkem platnosti tohoto zákona musely být přeúčtovány na opravné položky.

Rezervy byly v rozvaze rozděleny do tří položek – zákonné rezervy, rezervy na kursové ztráty a ostatní rezervy. Zákonné rezervy svým obsahem odpovídají současným „Rezervám podle zvláštních právních předpisů“, to stejné platí o ostatních rezervách. Rezervy na kursové ztráty v dnešní rozvaze již nenajdeme. Rezerva se používala kvůli specifickému účtování kurzových rozdílů, k jejichž účtování se používaly účty skupiny 38 (dnes nazývané jako přechodné účty aktiv a pasiv). Jelikož však toto účtování nerealizovaných kurzových rozdílů ke dni závěrky neznamenovalo náklad či výnos, tvořila se na kurzové rozdíly zvyšující náklady ve stejné výši rezerva. Tato rezerva tedy vyjadřovala kurzový rozdíl.

Tabulka č. 2 uvádí přehled účtování o rezervách podle účtové osnovy. Účtování je podobné jako v současné době, výjimkou je právě to, že tvorba rezerv se účtovala jako náklad, ale rozpuštění jako výnos. Jak je možné z tabulky vidět, účtová osnova byla v účtování velmi striktní a byly přesně dány i účty, které se měly používat. To je dalším rozdílem oproti dnešnímu stavu – nyní ČÚS pouze kodifikují používání účtových skupin.

Tab. 2: Účtování o rezervách v minulosti

Popis	Má dáti	Dal	Poznámka
Tvorba zákonných rezerv	552	451	oddíl Účtová třída 5 – Náklady, článek II., odst. 6.3
Tvorba účetních rezerv ⁸ (provozní oblast)	554	459	
Tvorba účetních rezerv (finanční oblast)	574	459	oddíl Účtová třída 5 – Náklady, článek III., odst. 2.1
Tvorba rezervy na kurzové ztráty	574	454	
Tvorba mimořádných rezerv	584	45X	oddíl Účtová třída 5 – Náklady, článek IV., odst. 1.4
Rozpuštění zákonných rezerv	451	652	Oddíl Účtová třída 6 – Výnosy, článek II., odst.5.1.
Rozpuštění účetních rezerv (prov. oblast)	459	654	
Rozpuštění účetních rezerv (finan. oblast)	459	674	Oddíl Účtová třída 6 – Výnosy, článek III., odst.2.1.
Rozpuštění rezervy na kurzové ztráty ⁹	454	674	
Rozpuštění mimořádných rezerv	45X	684	Oddíl Účtová třída 6 – Výnosy, článek IV., odst.3

Zdroj: Účtová osnova a postupy účtování pro podnikatele FMF č.j. V/20.100/1992

kde 451 = Rezervy zákonné,
 454 = Rezerva na kurzové ztráty,
 459 = Ostatní rezervy,
 552 = Tvorba zákonných rezerv,
 554 = Tvorba ostatních rezerv,
 574 = Tvorba rezerv (finančních nákladů),
 584 = Tvorba rezerv (mimořádných nákladů),
 652 = Zúčtování zákonných rezerv,
 654 = Zúčtování ostatních rezerv,
 674 = Zúčtování rezerv (finančních výnosů),
 684 = Zúčtování rezerv (mimořádných výnosů).

Rezervy podle zvláštních právních předpisů

Rezervy podle zvláštních právních předpisů nejsou předmětem tohoto článku, pro přehlednost zde ovšem budou vyjmenovány.

Ryneš (2012, str. 180) uvádí následující zákonné rezervy podle zákona 593/1992 Sb. (o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů) a 44/1988 Sb. (o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) a podle zákona 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů:

- rezerva na opravy dlouhodobého hmotného majetku,
- rezerva na pěstební činnost
- rezerva na odbahnění rybníka
- rezerva finančních prostředků na sanaci pozemků dotčených těžbou,
- rezerva na vypořádání důlních škod,
- rezerva na technické rekultivace a sanace skládek a
- rezerva podle zákona o odpadech.

⁸ Tyto rezervy nazývá Ryneš (1993) jako obecné.

⁹ O rozpuštění rezervy na kurzové ztráty se v účtové osnově přímo nepíše, ovšem odst. 2.1 je obecný a hovoří o rozpouštění rezerv z finanční oblasti.

Ryneš (2012) další rezervy podle zvláštních předpisů neuvádí, ASPI (2008) se zmiňuje o rezervách v bankovníctví a pojišťovnictví. Dle ASPI (2008) jsou rezervy podle zvláštních právních předpisů obecně ty, „u nichž zvláštní zákon uvede, že jde o výdaj na dosažení, zajištění a udržení příjmu“ (str. 350).

Empirický výzkum

Mezinárodní účetní standardy by měly zajistit, že vykazované výsledky hospodaření společností, stejně jako jejich finanční pozice, budou věrohodně a pravdivě popisovat pozici společností a jejich hospodářské výkony. Nutným předpokladem ovšem je, že společnosti budou aplikovat mezinárodní účetní standardy správně. Prezentovaný empirický výzkum se zabýval vykazováním rezerv podle IFRS/IAS v České republice.

Cílem empirického výzkumu je především zhodnotit vykazování rezerv a podmíněných závazků podle IAS 37 v českých podmínkách a podle možností zkoumat i vliv ČÚS na vykazování podle mezinárodních účetních standardů. V této souvislosti byly stanoveny dvě pracovní otázky, které budou sloužit jako pomůcka při vyhodnocení:

1. Vykazují společnosti v České republice rezervy podle IAS/IFRS bez (větších) problémů?

Tato otázka bude zodpovídána v rámci jednotlivých vykazovaných oblastí, přičemž odpověď bude vyjádřena formou procent (tj. v kolika procentech byla daná oblast zkoumání vykázána správně?).

2. Pokud společnosti vykazující rezervy v České republice podle IAS/IFRS dělají při prezentaci svých výsledků chyby, jde o chyby inspirované ČÚS?

Otázka č. 2 bude taktéž zkoumána v rámci jednotlivých vykazovaných oblastí a vždy bude navazovat na položenou a zodpovězenou otázku č. 1. Odpověď bude vyjádřena formou odpovědi ANO, NE či nelze posoudit/vyhodnotit.

Jednotlivých vyhodnocení je v článku celkem 10 a jsou značeny římskými číslicemi. V rámci každého vyhodnocení jsou položeny obě dvě pracovní otázky. V závěru budou shrnuty výsledky jednotlivých vyhodnocení a bude provedeno celkové vyhodnocení.

Empirický průzkum byl prvotně dělán v rámci doktorského předmětu FU_902 Standardizace finančního účetnictví. Pro účely tohoto článku byl použit soubor základních dat, který byl sesbírán.

Východiska empirického výzkumu

Pro empirický výzkum byla použita data z Centrálního úložiště regulovaných informací České národní banky (ČNB, 2012b), ve kterém jsou shromažďována data podle § 127 odst. 1 (emitenti kótovaných cenných papírů) a podle § 127a odst. 2 zákona č. 256/2004 Sb. o podnikání na kapitálovém trhu (jiné osoby).

K získání těchto dat byla použita webová aplikace ČNB (2012a), z jiných zdrojů se nevycházelo. Pro další postup bylo ovšem potřeba uvedené soubory očistit o nevhodné případy, proto se postupovalo podle následujících kroků:

1. Byly použity údaje za všechny zveřejněné podniky k 24. 6. 2012. Vyloučeny byly pouze pojišťovny a zajišťovny, vzhledem k jejich specifickému způsobu vykazování rezerv.
2. Byly použity pouze závěrky společností za poslední tři roky, tzn. za roky 2009, 2010 a 2011. V případě, že by účetní závěrka zasahovala alespoň jedním měsícem do roku 2009, tak by byla taktéž použita. Pokud společnost z nějakého dokumentu na ČNB (2012a) bude odkazovat na soubor se závěrkou uloženou jinde, nebude tento soubor z jiného úložiště použit.
3. Byly odstraněny závěrky mezitímní, pololetní, či jiné reportovací údaje, které neměly charakter závěrek za kalendářní nebo hospodářský rok.
4. Z databáze byly odstraněny všechny závěrky, které byly sestaveny společnostmi podle jiných účetních standardů než IAS/IFRS, případně nebylo možné přesně určit, podle jakého GAAP je závěrka sestavena.
5. V databázi jsou mnohdy taktéž společnosti, které nemají sídlo v České republice, případně závěrku poskytla jejich mateřská společnost, která jí sestavuje v jiné zemi (Německo, Nizozemí). Proto bude pro toto roztrídění důležité, zdali společnost má české identifikační číslo a jde jí dohledat v českém obchodním rejstříku. Pokud je dostupná pouze zpráva pro mateřskou společnost, tak je tato závěrka vyřazena.
6. Pokud je k dispozici zároveň individuální závěrka společnosti i konsolidovaná závěrka společnosti, je vždy použita konsolidovaná závěrka společnosti, individuální závěrka se nebere v potaz.
7. Údaje, které by bylo možno rekonstruovat pro předcházející roky na základě další závěrky, nebudou použity. Vychází se pouze z dostupných zdrojů.

Takto stanovený soubor údajů bude považován za základní. Z hlediska výzkumu je důležité především posoudit kvalitu poskytovaných informací o rezervách. Případné množství nezveřejněných závěrek není důležité, jelikož to svou povahou neodpovídá zaměření výzkumu.

Popis základního souboru

Na základě sběru informací byl vytvořen základní soubor pro analýzu. Tento základní soubor má 109 unikátních případů – závěrek. Tabulka č. 3 uvádí rozdělení souboru mezi jednotlivé roky, které je v jednotlivých letech přibližně stejné. Z tohoto pohledu by nemělo rozdělení mezi jednotlivé roky ovlivňovat výsledky výzkumu. Ze 109 závěrek je 69 (63 %) konsolidovaných a 40 (37 %) individuálních závěrek. V jednotkách mil. Kč vykazuje své výsledky 35 závěrek (32 %), v jednotkách tis. Kč 74 závěrek (68 %).

Tab. 3: Rozdělení základního souboru podle let

Rok	Počet závěrek	Četnost
2009	37	34 %
2010	35	32 %
2011	37	34 %
Celkem	109	100 %

Zdroj: vlastní výpočty

Celkový součet všech bilančních sum (netto) u základního souboru činí 12 881 mld. Kč, vykázané rezervy z této částky činí 186 mld. Kč, tedy cca 1,44 %. Tato částka však byla

vypočítána ze všech případů (tedy poměření součtu vykázaných rezerv k součtu bilančních sum, přičemž se braly v potaz i případy, kdy nejsou rezervy vykázány). Tabulka č. 4 prezentuje podrobný výpočet pro jednotlivé roky i pro celkový soubor dat, přičemž nejsou brány v potaz závěrky, ve kterých nebyly rezervy vykázány (tj. vůbec nebylo možné velikost rezerv zjistit), a poměr k bilanční sumě je vypočítán již na úrovni jednotlivých závěrek, tj. u každé závěrky se vypočetlo, kolik % z bilanční sumy tvoří rezervy.

Při porovnání vývoje v jednotlivých letech je vidět, že velikost vykázaných rezerv klesá. To je viditelné jak z průměrné velikosti, tak z velikosti maximální rezervy. Naopak mediánová hodnota se vyvíjí stabilně. Příčinou tohoto vývoje je bezpochyby krize, přičemž vysvětlení může být jak v podobě tvorby rezerv na restrukturalizace apod. v důsledku krize, které jsou postupně rozpouštěny, tak i to, že společnosti na začátku krize měly, nebo tvořily vyšší rezervy, které v době krize využívají ke korekci hospodářského výsledku. Na základě těchto dat není možné vyvodit jednoznačný názor a toto téma může být základem pro budoucí výzkum.

Tab. 4: Podíl rezerv na bilanční sumě

Podíl rezerv na bilanční sumě (netto)	celkový soubor	2011	2010	2009
Průměr	0,82 %	0,58 %	0,77 %	1,10 %
maximum	14,37 %	7,70 %	9,09 %	14,37 %
minimum	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %
Medián	0,10 %	0,10 %	0,12 %	0,11 %

Zdroj: vlastní výpočty

Vykazování rezerv

První zkoumanou oblastí je vykazování rezerv – kolik společností rezervy vykazuje a zmiňuje, popřípadě, kde jsou tyto rezervy vykázány.

Rezervy byly vykázány ve výkazu o finanční pozici v 78 závěrkách, přičemž 11 případů vykazovalo nulové rezervy (již se blíže nezkoumalo, zdali je to důsledek srovnatelnosti s minulým rokem, nebo zdali společnost vykazovala řádek rezervy, ačkoliv pro ně neměla obsahovou náplň).

Mnohé společnosti ve svých závěrkách rezervy vůbec nevykazují, nebo vykazují rezervy pouze v příloze. 16 (15 %) závěrek se rezervami vůbec nezabývá – u těchto případů nebylo možné zjistit, zdali rezervy nebyly vůbec tvořeny, nebo zda společnost rezervy tvořila, ale vykazuje je pod jinou položkou, ve které nejsou identifikovatelné (ostatní pasiva apod.). Zároveň tyto společnosti ani nekomentovaly rezervy v příloze.

Dalších 15 (14 %) závěrek nemá obsaženy rezervy ve výkazu o finanční pozici tak, aby byly jednoznačně identifikovatelné. Tyto společnosti ovšem podávají o rezervách bližší informace v příloze, takže je možné je dohledat. V případě 5 závěrek jsou rezervy nulové. Ostatní závěrky tedy mají vykázány rezervy pod ostatními pasivy, nebo v jiné podobné položce pasiv. Je potřeba uvést, že standard požaduje, aby byly rezervy vykázány odděleně od závazků z obchodních vztahů a „accruals“, tedy dohadných položek. Krupová (2009) přímo udává, že by měly být rezervy vykázány ve výkazu o finanční pozici ve speciálním řádku, což

standard takto striktně nepožaduje. Z tohoto pohledu je i vykázání v ostatních pasivech možné.

Zvláštní pozornost je taktéž potřeba věnovat společnostem, které rezervy vůbec netvoří. První otázkou, než dojde přímo ke zkoumání počtu závěrek, které rezervy netvoří, je, jak naložit s firmami, které rezervy nevykazují. Pokud by se tyto firmy vyloučilo a báze by se snížila, mohly by výsledky působit zavádějícím dojmem, tj. že firmy se nedopouštějí nepřesností při vykazování rezerv tak často. Pro tento účel se tedy vždy budou uvádět dva poměry – v prvním případě se budou výsledky poměřovat k celku společností vykazujících rezervy, v druhém případě ke všem společnostem ze základního souboru.

Tab. 5: Vykazování rezerv a vykazování nulových rezerv

Vykázány rezervy	počet závěrek	%	nulové rezervy	% z celku	% z vykazujících rezervy
NE	16	15 %	–	–	–
ANO	78	72 %	11	10 %	12 %
NE v „rozvaze“	15	14 %	5	5 %	5 %
Celkový součet	109	100 %	16	15 %	17 %

Zdroj: vlastní výpočty

Vyhodnocení č. I

Zkoumanou oblastí pro posuzování pracovních otázek je nevykázání rezerv v závěrkách, aniž by závěrka poskytla jakékoliv další informace, proč nebyly rezervy vykázány.

Pracovní otázka č. 1: *V 15 % případů nebyly rezervy vykázány, ani nebyl zveřejněn komentář k jejich neexistenci, což znamená, že rezervy podle IAS/IFRS byly správně vykázány v 85 % závěrek.*

Pracovní otázka č. 2: *V ČÚS se rezervy taktéž musí vykazovat, jak bylo uvedeno v jejich charakteristice, navíc v typové rozvaze jsou striktně dány pozice pro vykázání jednotlivých typů rezerv. Jelikož je vykazování v ČÚS řešeno značně rozdílně, nelze pracovní otázku č. 2 posoudit.*

Aplikace časové hodnoty peněz

Standard sice přímo nevyžaduje, aby byla u rezerv vždy aplikována časová hodnota peněz, ale měla by být aplikována v těch případech, kdy je to významné. Diskont ve svých závěrkách zmiňuje pouze 15 společností (14 % z celku, resp. 16 % z vykazujících rezervy). U většiny společností nelze určit horizont rezerv, ale u jiných 9 případů byl na základě popisu stanoven horizont jako dlouhodobý a tedy by se měl diskont použít.

Z hlediska požadavků standardu na vykázání je potřeba zveřejnit informaci, jak vývoj rezerv během roku ovlivnilo diskontování. To uvádí 10 z 15 závěrek (9 % ze základního souboru a 11 % z vykazujících rezervy).

Velikost diskontu je uvedena jen v 6 případech (ale pouze ve 3 je blíže uvedeno, jak se k ní došlo), v 1 případě je určena obecně, v 7 případech nelze určit, jestli je diskontní faktor

uvedený jinde použitý i pro rezervy a v 1 případě není diskontní faktor zmíněn vůbec. Změna velikosti diskontního faktoru je diskutována jen ve 2 případech.

V 13 případech je diskont použit pouze na některé rezervy (dlouhodobé), v jednom případě společnost vykazuje pouze dlouhodobou rezervu a v jednom případě není možné tyto informace zjistit. V 10 případech bylo možné ověřit, že společnosti vykazují náklady spojené s diskontováním jako úrokové náklady, v 5 případech to nebylo možné.

Vyhodnocení č. II

Kritériem pro vyhodnocení pracovních otázek je použití diskontního faktoru při vykazování rezerv.

Pracovní otázka č. 1: *Základem pro vyhodnocení je počet závěrek, ve kterých jsou rezervy vykázány. Diskontní faktor používá pouze 16 % těchto závěrek. Ačkoliv může být pochybnost o tom, zdali nejsou rezervy jen krátkodobé, u minimálně dalších 9 společností byly uvedeny rezervy, které měly být diskontovány.*

Pracovní otázka č. 2: *Jelikož v ČÚS se rezervy diskontovat nemusí, lze považovat příčinu nesprávnosti jako možnou inspiraci ČÚS, tedy odpověď na pracovní otázku č. 2 je ANO.*

Vyhodnocení č. III

Oblastí pro posouzení pracovních otázek je zveřejnění vývoje rezerv díky diskontování.

Pracovní otázka č. 1: *Základem pro vyhodnocení je počet závěrek, které používají diskont. Zveřejnění informace o tom, jak se rezervy vyvíjely díky diskontování, uvádí 10 závěrek z 15, což znamená 67 %.*

Pracovní otázka č. 2: *Protože ČÚS diskontování nevyžaduje, je těžké detailně posuzovat vliv ČÚS (ten je především díky nepoužívání diskontu, jak bylo řešeno v předcházejícím vyhodnocení), proto pracovní otázku č. 2 nelze posoudit.*

Kvantifikace rezerv

Odst. 84 (IAS 37, Part A) vyjmenovává položky, které musí účetní jednotka povinně zveřejnit v souvislosti s kvantifikací rezerv. Ačkoliv do této části patří i zveřejnění informací o časové hodnotě peněz, tak ta byla řešena samostatně v předcházející části.

Informace o velikosti rezerv na začátku a konci období, stejně jako přírůstky a úbytky byly zkoumány společně, jelikož společnosti tyto údaje uvádějí tradičně v jedné tabulce. Bylo zjištěno, že tyto informace vykazuje 64 závěrek, ovšem je nutné podotknout, že další 4 závěrky měly rezervy bez pohybu a jiných 12 závěrek mělo rezervy nulové, čímž pádem nezveřejnění přírůstků či úbytků nemělo vliv na kvalitu informací, které uživatelé dostali. Pokud bychom se na tento problém dívali z pohledu informací pro uživatele, tak 80 závěrek (73 % z celku a 86 % z vykazujících rezervy) vykazovalo tyto informace správně.

Společně taktéž bylo zkoumáno, zda podniky zveřejňují údaje o využití rezerv a o rozpuštění bez využití. Tuto informaci podávalo 48 závěrek, u dalších 4 případů byly rezervy bez pohybu a jiných 12 mělo rezervy nulové. Správně vykázalo informace pouze 48 závěrek, pokud by se zahrnuly i ty případy, které podaly pro uživatele informace tak, aby

nebyly zkresleny, jde hovořit o 64 závěrkách, což je 58 % všech a 69 % závěrek vykazujících rezervy. Zde by bylo možné vidět vliv vykazování rezerv podle ČÚS. Podle ČÚS není nutné podávat informaci o tom, zdali byly rezervy využity, nebo naopak zdali došlo k jejich rozpuštění bez využití.

Standard nepožaduje, aby se poskytovala informace o tom, jak společnost účtuje o rozpuštění resp. využití rezerv. Jak uvádí Krupová (2009), je možnost účtovat do výnosů, stejně jako do nákladů s mínusem. Způsob účtování by ovšem společnosti měly podat. Tuto informaci podává jen 12 závěrek, z toho jedna závěrka toto uvádí, ačkoliv má nulové rezervy. Tyto informace tedy podává 11 % všech sledovaných závěrek a 13 % závěrek vykazujících rezervy.

Tab. 6: Vyhodnocení vykazování podle odst. 84 IAS 37

počet závěrek:	A	%zC	%zVR	B	% zC	%zVR	C	%zC	%zVR
• vykazujících	64	59 %	69 %	48	44 %	52 %	12	11 %	13 %
• nezkreslujících informace	16	15 %	17 %	16	15 %	17 %			
• celkem	80	73 %	86 %	64	59 %	69 %			

Zdroj: vlastní výpočty

Vysvětlivky: A = vykazování stavů na začátku a konci období, přírůstky a úbytky, B = vykazování rozpuštění a využití rezerv, C = účtování rozpuštění a využití rezerv, %zC = procentní podíl na celkovém počtu sledovaných závěrek, %zVR = procentní podíl na celkovém počtu závěrek společností, které vykazovaly rezervy.

Vyhodnocení č. IV

Pro posouzení pracovních otázek se použije zveřejnění informace o stavu rezerv na začátku a konci období a jejich přírůstků a úbytků během období.

Pracovní otázka č. 1: Pracovní otázka je hodnocena z pohledu závěrek, které u rezerv nezkreslují informace, což činí 86 % závěrek vykazujících rezervy.

Pracovní otázka č. 2: Přestože v ČÚS se vágně uvádí, že by měl být pouze rozpis rezerv, lze předpokládat, že zveřejnění vývoje rezerv je i v ČÚS běžnou praxí. Proto je odpověď na pracovní otázku č. 2 NE.

Vyhodnocení č. V

Kritériem pro posouzení je vykazování informace, kolik rezerv bylo během účetního období využito a kolik bylo rozpuštěno bez využití.

Pracovní otázka č. 1: Hodnocení je provedeno z pohledu, aby nebyly zkresleny informace pro uživatele, což je uvedeno u 69 % závěrek vykazujících rezervy.

Pracovní otázka č. 2: V ČÚS se detailní informace o využití rezerv a rozpuštění rezerv bez využití neuvádí, proto je odpověď na pracovní otázku č. 2 ANO.

Kvalitativní informace o rezervách

Odst. 85 (IAS 37, Part A) určuje, které položky by měly společnosti o rezervách zveřejnit v souvislosti s kvantifikací rezerv – jde především o rozdělení rezerv na kategorie, popis jednotlivých kategorií a taktéž to, zdali je u každé kategorie uveden přibližný termín realizace, resp. dlouhodobost. Při výzkumu bylo zkoumáno, kolik závěrek mělo rezervy rozdělené na kategorie, zdali je dostupný popis kategorie a zdali je časový rozvrh kategorie.

Rezervy rozdělené do kategorií má 63 závěrek, jedna další závěrka nemá popis úplný. Popis jednotlivých kategorií má 46 závěrek, dalších 10 závěrek podalo základní, stručný popis kategorií. Vyjádření informace o dlouhodobosti, či krátkodobosti jednotlivých kategorií je ve 27 závěrkách, v jednom dalším případě je informace o jedné kategorii a v dalším případě pouze rozdělení rezerv na dlouhodobé a krátkodobé.

Tab. 7: Vyhodnocení vykazování podle odst. 85 IAS 37

počet vykázání:	A	%zC	%zVR	B	% zC	%zVR	C	%zC	%zVR
• správné	63	58 %	68 %	46	42 %	49 %	27	25 %	29 %
• neúplné	1	1 %	1 %	10	9 %	11 %	2	2 %	2 %
• celkem	64	59 %	69 %	56	51 %	60 %	29	27 %	31 %

Zdroj: vlastní výpočty

Vysvětlivky: A = rozdělení na kategorie, B = popis kategorie, C = časový horizont kategorie, %zC = procentní podíl na celkovém počtu sledovaných závěrek, %zVR = procentní podíl na celkovém počtu závěrek společností, které vykazovaly rezervy.

Vyhodnocení č. VI

Pracovní otázky jsou hodnoceny z pohledu rozdělení rezerv na kategorie.

Pracovní otázka č. 1: *Hodnotícím kritériem je počet správně vykazujících závěrek (z celkového počtu závěrek vykazujících rezervy), což splnilo 68 % případů.*

Pracovní otázka č. 2: *Tuto otázku nelze vyhodnotit, jelikož v ČÚS je členění na kategorie dáno taxativně.*

Vyhodnocení č. VII

Pracovní otázky jsou hodnoceny z pohledu popisů kategorií rezerv.

Pracovní otázka č. 1: *Hodnotícím kritériem je správné popsání kategorií rezerv (základem jsou závěrky vykazující rezervy). Popis kategorií rezerv má 49 % závěrek.*

Pracovní otázka č. 2: *Jelikož v ČÚS není nutné popis rezerv zveřejňovat, lze tuto situaci považovat za inspiraci ČÚS, odpověď na pracovní otázku č. 2 je ANO.*

Vyhodnocení č. VIII

Pracovní otázky jsou hodnoceny z pohledu zveřejnění informace o časovém horizontu rezerv.

Pracovní otázka č. 1: *Správné zveřejnění informace o časovém rozvrhu je v 29 % případů (ze závěrek vykazujících rezervy).*

Pracovní otázka č. 2: *V ČÚS není nutné tuto informaci poskytovat, proto lze odpovědět ANO.*

Speciální případy rezerv

Standard uvádí speciální případy rezerv, na které lze při vykazování podle IFRS narazit (restrukturalizace, nevýhodné smlouvy), resp. na které se rezervy tvořit nemají (budoucí provozní ztráty). ČÚS uvádí také speciální případy rezerv, zejména zákonných. Z účetních rezerv jde hovořit o rezervě na daň z příjmu, restrukturalizaci, rezervu na důchody a podobné závazky. ČÚS nehovoří o konkrétních rezervách, které by se tvořit neměly.

Rezerva na restrukturalizaci je vykázána ve 20 závěrkách. Při zkoumání, zdali rezerva na restrukturalizaci odpovídá nárokům kladeným standardem, se nepodařilo ze závěrek získat bližší informace. Závěrky podávají pouze informaci, že je rezerva na restrukturalizaci vytvořena a případně informují o dopadech, které restrukturalizace bude mít. Jedinou výjimku tvoří 3 závěrky, které přináší bližší informace. Rezervy na likvidaci aktiv jsou vykázány v 11 závěrkách, nevýhodné smlouvy jsou vykázány v 6 závěrkách, přičemž ani z těchto informací se nedá poznat, zdali jsou rezervy tvořeny správně.

Pozitivní je, že ani jediná společnost netvořila rezervu, která by se vztahovala k budoucím provozním ztrátám, stejně tak v žádné závěrce nebyla zmíněna existence rezervy na opravu majetku, či jiné daňově uznatelné rezervy podle českých právních předpisů.

Naopak vykázání rezervy na audit a na daň z příjmu je typické pro ČÚS a svým charakterem totiž odpovídají dohadným položkám.

Tab. 8: Vykazování typů rezerv a použití speciálních metod

rezerva	zmiňováno v	počet	%zC	%zVR
na restrukturalizaci	IFRS/ČÚS	20	18 %	22 %
na likvidaci aktiva	IFRS	11	10 %	12 %
nevýhodné smlouvy	IFRS	6	6 %	6 %
provozní ztráty	IFRS	0	0 %	0 %
aktivum k refundaci	IFRS	0	0 %	0 %
opravy majetku	ČÚS	0	0 %	0 %
daň z příjmu	ČÚS	1	1 %	1 %
audit	ČÚS	2	2 %	2 %

Zdroj: vlastní výpočty

Vysvětlivky: %zC = procentní podíl na celkovém počtu sledovaných závěrek, %zVR = procentní podíl na celkovém počtu závěrek společností, které vykazovaly rezervy.

Vyhodnocení č. IX

Pracovní otázky jsou vyhodnocovány z pohledu toho, zdali společnosti vykazují speciální typy rezerv správně.

Pracovní otázka č. 1: *Poměrovacím kritériem jsou závěrky, ve kterých se rezervy vykazují. Pouze v 3 % závěrek byly nalezeny nesprávnosti, tj. 97 % případů bylo vykázáno správně.*

Pracovní otázka č. 2: *Jelikož všechny chyby byly způsobeny inspirací ČÚS, je odpověď ANO.*

Zakomponování speciálních postupů

Působení vlivu budoucích událostí na velikost rezerv je deklarováno pouze ve čtyřech případech. Ve třech případech je to za účelem likvidace jaderného odpadu a v jednom případě vliv fluktuace zaměstnanců při počítání rezervy na odměnu při odchodu do důchodu. Taktéž informaci o tom, jestli byla použita střední hodnota pro výpočet rezervy, se nacházela pouze ve 4 závěrkách.

Tab. 9: Použití speciálních postupů

zakomponovány:	počet	%zC	%zVR
působení budoucích událostí	4	4 %	4 %
matematické metody	4	4 %	4 %

Zdroj: vlastní výpočty

Vysvětlivky: %zC = procentní podíl na celkovém počtu sledovaných závěrek, %zVR = procentní podíl na celkovém počtu závěrek společností, které vykazovaly rezervy.

Podmíněna aktiva a podmíněna pasiva

Společnosti by měly podávat informace o podmíněných aktivech a podmíněných pasivech. V rámci empirického výzkumu bylo tedy především zkoumáno, zdali v závěrečné informaci o podmíněných položkách je. Již nebyl zkoumán ani jejich obsah, ačkoliv standard uvádí východiska, která by měla být zveřejněna. Taktéž v případě, že byla v příloze pouze informace, že si společnost není vědoma podmíněných položek, bylo uznáno, že tuto informaci podala. Celkově bylo zjištěno, že podmíněnými aktivy se zabývalo 34 (31 % všech zkoumaných závěrek) závěrek, v 63 případech (58 %) byly informace o podmíněných pasivech.

Vyhodnocení č. X

Předmětem pracovních otázek je, kolik společností podalo informace o podmíněných položkách.

Pracovní otázka č. 1: *Informace o potenciálních závazcích správně vykázalo 58 % všech závěrek, informace o potenciálních aktivech správně vykázalo 31 % všech závěrek.*

Pracovní otázka č. 2: *Protože potenciální závazky ani potenciální aktiva nejsou v rozsahu požadovaném IFRS v ČÚS vykazovány, lze nevykázání těchto informací považovat za inspiraci ČÚS a odpověď je ANO.*

Závěr

Zhodnocení pracovních otázek

Následující tabulka uvádí přehled vyhodnocení a jejich výsledky. Pracovní otázka č. 1 přináší odpověď na to, kolik procent závěrek vykazovalo podle IAS/IFRS správně danou oblast. Pracovní otázka č. 2 odpovídá, jestli byly chyby ve vykazování způsobené inspirací ČÚS (odpověď ano/ne/nelze posoudit).

Tab. 10: Vyhodnocení pracovních otázek

Číslo vyhodnocení	Obsah vyhodnocení	Pracovní otázka č. 1 (%)	Pracovní otázka č. 2
1	Vykázání rezerv (obecně)	85 %	Nelze posoudit
2	Použití diskontního faktoru	16 %	ANO
3	Vliv diskontu na vývoj rezerv	67 %	Nelze posoudit
4	Vykazování vývoje rezerv za období	86 %	NE
5	Rozlišení na rozpuštění a využití	69 %	ANO
6	Rozdělení rezerv na kategorie	68 %	Nelze posoudit
7	Popis kategorií	49 %	ANO
8	Informace o časovém horizontu	29 %	ANO
9	Vykazování speciálních případů rezerv	97 %	ANO
10	Vykazování podmíněných pasiv Vykazování podmíněných aktiv	58 %, 31 %	ANO

Zdroj: Vlastní zpracování

Pokud se zaměříme na pracovní otázku č. 1, tak vidíme, že hranice 80 či více procent správně vykázaných závěrek byla dosažena u 3 vyhodnocení, intervalu 60-80 % bylo dosaženo u 3 vyhodnocení. Ve zbylých 4 vyhodnoceních bylo více než 40 % chybně vykázaných případů.

Na pracovní otázku č. 2, tedy jestli jsou chyby způsobené inspirací ČÚS, byla kladná odpověď u 6 vyhodnocení, negativní odpověď byla u 1 vyhodnocení a u 3 vyhodnocení nebylo možné otázku posoudit.

Z vyhodnocení pracovních otázek vychází, že společnosti vykazující rezervy v České republice podle IFRS/IAS se dopouští chyb a nevykazují přesně (hranice 80 % a více správně byla dosažena jen u 3 vyhodnocení). Taktéž vyhodnocení ukazuje, že příčinou by měla být inspirace ČÚS, se kterými jsou společnosti více familiární, než s IFRS. Další možností, která nemohla být vyhodnocena, ale je potřeba se nad ní zamyslet je, že příčinou nepřesného vykazování podle IFRS nemusí být ani tak inspirace ČÚS, jako pouhá snaha společností některé údaje nezveřejnit. Ovšem kriticky je potřeba dodat, že mnohé nezveřejněné informace (např. pohyb rezerv kvůli diskontování, rozdělení úbytku rezerv na využití a rozpuštění bez využití) nejsou příliš citlivé. Proto je toto spíše podnětem ke kritickému zamyšlení se. Při vyvozování závěrů je také potřeba vzít v potaz, že každá chyba má jinou úroveň zkreslení pro uživatele a jeho rozhodování.

Autor se domnívá, že k vyhodnocení vykazování by se mělo přistupovat s informacemi, které byly uvedeny v rámci celého empirického výzkumu, tzn., nedoporučuje vycházet jen

z vyhodnocení pracovních otázek. Ty jsou kvantifikací zjištění, ale nemohou postihnout veškeré aspekty, které jsou velmi důležité.

Tento článek se zabýval účetním pojetím rezerv v IFRS a ČÚS a taktéž empirickým výzkumem při vykazování rezerv podle IFRS v českém prostředí. V souvislosti s výzkumem se ukázalo, že by bylo vhodné se zabývat následujícími oblastmi:

- rezervy ve finanční analýze, tj. jak naložit ve finanční analýze s rezervami obecně, tak i z pohledu ČÚS a IFRS. Jak bylo ukázáno, vykazování rezerv se v obou pojetích značně liší, proto se budou lišit i výsledky finanční analýzy v obou pojetích.
- Velikost rezerv nelze jednoduše podložit, proto při určování jejich výše hraje podstatnou roli rozhodnutí managementu. V případě auditované společnosti je taktéž významná role auditora. Námětem pro další výzkum je posouzení rezerv (a případně jiných dohadovaných položek) a jejich správné určení z pohledu auditu závěrky s důrazem na vztahy zastoupení, které při auditu mohou vznikat. Příkladem může být např. auditorova znalost prostředí, ve kterém společnost působí.
- Vykazováním rezerv podle jiných předpisů, než podle IFRS. Příkladem mohou být Německé účetní předpisy, které mnoho společností aplikuje vzhledem ke svým matkám. Zajímavé by bylo zaměření na Slovenské účetní předpisy a jejich rozdílný vývoj po rozdělení společného státu. Vzhledem k vzrůstajícímu ekonomickému a politickému významu Polska nejen ve Střední Evropě lze předpokládat, že do našeho povědomí se dříve či později budou dostávat i polské účetní předpisy, proto by i porovnání s nimi mělo praktický význam.
- Empirický výzkum uvedený v tomto článku se zaměřil na vykazování rezerv podle standardů IFRS v českém prostředí. Ovšem zajímavý by byl i výzkum vykazování podle ČÚS v českém prostředí a posouzení jeho kvality.
- Empirický výzkum na vývoj rezerv (či jiných dohadných položek) v čase před krizí a po krizi. Empirická studie dokázala, že rezervy v sledovaném období 2009-2011 měly tendenci klesat.

Literatura:

- [1] ASPI (2008): *Účetnictví podnikatelů 2008*. Praha, ASPI, Wolters Kluwer, 2008.
- [2] ČNB (2012a): *Aplikace centrálního úložiště regulovaných informací*. [aplikace, on-line], Praha, Česká národní banka, c2012a, [cit.: červen 2012], <https://oam.cnb.cz/sipresextdad/SIPRESWEB.WEB21.START_INPUT_OAM?p_lang=cz>.
- [3] ČNB (2012b): *Centrální úložiště regulovaných informací*. [on-line], Praha, Česká národní banka, c2012, [cit.: 10. 9. 2012], <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/informace_zverejnovane_emitenty/index.html>.
- [4] Deloitte (2010): *Účetní zpravodaj: Novinky z oblasti českého účetnictví, IFRS a US GAAP*. [on-line], Praha, Deloitte Česká republika, c2010, [cit.: 25. 8. 2012], <http://www.deloitte.com/assets/Dcom-CzechRepublic/Local%20Assets/Documents/Accounting%20News/ucetni_zpravodaj_1010.pdf>.
- [5] Dvořáková, D. (2011): *Finanční účetnictví a výkaznictví podle mezinárodních standardů IFRS*. Brno, Computer Press, 2011.
- [6] IASB (2012): *IAS/IFRS Mezinárodní standardy účetního výkaznictví včetně Mezinárodních účetních standardů a interpretací*. [on-line]. London, International Accounting Standards Board, c2012, [cit.: 10. 9. 2012],

<https://circabc.europa.eu/d/d/workspace/SpacesStore/6e36b2af-e7e5-441b-97bd-d9faef256cb8/IFRS%20Consolidated%20annex_cs.pdf>

- [7] Jílek, J. – Svobodová, J. (2011): *Účetnictví podle mezinárodních standardů účetního výkaznictví 2011*. Praha, Grada, 2011.
- [8] Kovanicová, D. (2012): *Abeceda účetních znalostí pro každého*. Praha, Bova Polygon, 2012.
- [9] Krupová, L. (2009): *IFRS: mezinárodní standardy účetního výkaznictví*. Praha, VOX, 2009.
- [10] Kubíková, K. (2010): *Rezervy z pohledu české účetní legislativy a Mezinárodních standardů účetního výkaznictví*. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, 2010, bakalářská práce.
- [11] Locke & Hobbes a.s. (2009): *KLIENSKÝ INFORMAČNÍ SERVIS: Účetní a daňové rezervy*. [on-line], Praha, Locke & Hobbes a.s., c2009, [cit.: 25. 8. 2012], <http://www.101.cz/aktualni_detail.php?lang=1&id=100>.
- [12] MacKenzie, B. (2012): *Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards*. Hoboken, Wiley, 2012.
- [13] Národní účetní rada (2012): *Interpretace národní účetní rady*. [on-line], Praha, Národní účetní rada, c2012, [cit.: 25. 8. 2012], <<http://www.nur.cz/content/category/6/15/40/>>.
- [14] PwC (2009). *IFRS a české účetní předpisy – podobnosti a rozdíly*. [on-line], Praha, PriceWaterhouse, c2009, [cit.: 8. 10. 2012], <http://www.pwc.com/cs_CZ/cz/ucetnictvi/ifrs-publikace/ifrs-a-cz-gaap-podobnosti-rozdiily.pdf>
- [15] Ryneš, P. (1993): *Podvojně účetnictví pro podnikatele: platné od 1. 1. 1993*. Praha, Trizonia, 1993.
- [16] Ryneš, P. (2012): *Podvojně účetnictví a účetní závěrka 2012 : průvodce podvojným účetnictvím k 1. 1. 2012*. Olomouc, ANAG, 2012.

Účetní rezervy podle ČÚS a IAS/IFRS včetně empirické studie vykazování

Michal Bobek

ABSTRAKT

Rezervy jsou účetní kategorií, jež jsou velmi závislé na odhadech. Z toho důvodu jejich výši ovlivňuje přístup, s jakým se odhad tvoří. Článek prezentuje přístup k tvorbě a vykazování rezerv podle ČÚS a IAS/IFRS. Druhou částí článku je empirická studie, která analyzuje vykazování rezerv podle IAS/IFRS v českém prostředí. Článek přináší výzkumná zjištění o vykazování a chybách ve vykazování a zamýšlí se nad možnou inspirací Českými účetními standardy při vykazování podle IAS/IFRS. Pomocí vyhodnocení dílčích oblastí vykazování se snaží vykazování a inspiraci ČÚS zhodnotit.

Klíčová slova: Rezervy; České účetní standardy; Mezinárodní účetní standardy; Empirická studie; Vykazování.

Provisions according to ČÚS and IAS/IFRS including Empirical Study of Disclosure

ABSTRACT

Provisions are accounting items which depends on the estimations. Due to the estimations, the amount of provisions depends on the framework of estimations. The article presents methods of estimations and disclosures rules of both ČÚS and IAS/IFRS. The second part of the article is an empirical study which presents results of disclosure of provisions in Czech Republic according to the IAS/IFRS. The article presents the results of research of disclosure and mistakes in disclosure and meditates on possible inspiration of disclosure by Czech accounting standards. The disclosure and inspiration by ČÚS is measured by assessment of partial areas of disclosure

Key words: Provisions; Czech accounting standards; International Financial Reporting Standards; Empirical study; Disclosure.

JEL classification: M41, M49.